

FIZIONOMIA LEXICALĂ A LIMBII ROMÂNE

Expunerea de față cuprinde, cu unele completări, constatările făcute într'un recent studiu intitulat *Circulația cuvintelor în limba română*, pe care l-am publicat în revista „Transilvania“, anul 73 (1942), nr-ul 4, pp. 268—288 ¹⁾. Am făcut acolo istoricul chestiunii, reamintind toate discuțiile destul de bogate în rezultate pentru dovedirea caracterului latin al lexicului limbii române, care au urmat după apariția Dicționarului lui Cihac și după ce B. P. Hasdeu și-a formulat celebra teorie pe urma căreia nu mai poate fi judecată nicio limbă după raportul numeric al cuvintelor ei de diferite origini, ci după frecvența lor în uz și valoarea lor funcțională.

Dela Cihac încoace lexicologia română a făcut progrese mari. Am crezut deci util să reluăm chestiunea alcătuirii lexicului limbii noastre și a fizionomieii ei lexicale, pe baza actualelor cunoștințe de etimologie și vocabular românesc.

Statistica prin care înlocuim pe cea, foarte sumară, a lui Cihac, am făcut-o după cel mai bogat și mai bun dicționar etimologic pe care-l avem până în prezent terminat: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* lucrat de I. A. Candrea și constituind partea I-a din *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat „Cartea Românească“* (București, 1931).

Fiindcă până acuma, singurul text mai lung în care se examinase circulația sau frecvența elementelor care alcătuiesc lexicul românesc era „Luceafărul“ lui Eminescu, celelalte, toate, fiind foarte scurte și fragmentare (cu texte scurte, când se și aleg, se poate dovedi aproape orice despre o limbă), am crezut

---

¹⁾ Cf. și extrasul, apărut cu câteva îndreptări și un rezumat în franceză, în „Publicațiile Laboratorului de Fonetica Experimentală“ de pe lângă Facultatea de Filosofie și Litere a Universității „Regele Ferdinand I“ din Cluj, nr-ul 7 (Sibiu, Tipografia „Dacia Traiană“, 1942).

necesar, pentru obiectivitatea concluziilor noastre, să examinăm statistic o operă literară mult mai vastă. Cercetarea noastră se bazează anume pe toate poeziile lui *Eminescu* publicate în timpul vieții poetului, toate cuprinse în volumul I al ediției critice îngrijite de Perpessicius (M. *Eminescu*, *Opere*, vol. I, București, 1939). Spre a avea un termen de comparație cu o altă limbă romanică, am procedat la fel cu tezaurul lexical al poeziilor lui *Verlaine* (*Choix de poésies*, ed. François Coppée, Paris, 1908).

Iată rezultatele pe care le-am obținut :

În Dicționarul lui *Candrea* se află înregistrate, după numărătoarea mea, 43.269 de cuvinte [24.311 cuvinte moștenite și împrumutate și 18.958 derivate pe teren românesc și variante]. (Numărătoarea autorului, marcată din 500 în 500 pe marginea filelor, se referă la articolele din Dicționar, nu la cuvinte. Dacă această numărătoare nu conține și greșeli de calcul cum conține unele de tipar, spre ex.: la pag. 371, în loc de 10.500 avem 13.500, după care urmează 11.000 [p. 387], apoi iar 11.000 [p. 404], Dicționarul cuprinde 38.614 articole).

Aceste 43.269 de cuvinte se repartizează, după origine, precum urmează :

	Număr de cuvinte :	Procentaj :
1. <i>Latine</i>	8905 (2099 + 6806) ¹⁾ .	20,58%
2. <i>Vechi sl. și sl. bis.</i>	4524 (1466 + 3058) .	10,45%
3. <i>Sârbești</i>	799 (484 + 315) .	1,84%
4. <i>Bulgărești</i>	545 (247 + 298) .	1,25%
5. <i>Rusești</i>	412 (246 + 166) .	0,95%
6. <i>Rutenești</i>	397 (250 + 147) .	0,91%
7. <i>Poloneze</i>	141 (86 + 55) .	0,32%
8. <i>Sârbo-bulgare</i>	257 (113 + 144) .	0,59%
9. <i>Sârbo-rutene</i>	20 (10 + 10) .	0,04%
10. <i>Ruso-rutene</i>	16 (5 + 11) .	0,03%
11. <i>Ruso-bulgare</i>	16 (6 + 10) .	0,03%
12. <i>Comune cu albaneza</i>	249 (54 + 195) .	0,57%
13. <i>Medio-grecești</i>	351 (212 + 139) .	0,80%
14. <i>Neogrecești</i>	1020 (586 + 434) .	2,35%
15. <i>Ungurești</i>	1360 (605 + 755) .	3,14%
16. <i>Ungaro-sârbești</i>	28 (17 + 11) .	0,06%
17. <i>Turcești</i>	1889 (1116 + 773) .	4,36%
18. <i>Latine savante</i>	1135 (875 + 260) .	2,62%

¹⁾ Între paranteze, cifrele din stânga reprezintă cuvintele de bază iar cele din dreapta derivatele pe teren românesc și variantele.

	Număr de cuvinte :	Procentaj r
19. <i>Franceze</i>	12854 (11387 + 1467)	29,69%
20. <i>Italienne</i>	413 (336 + 77)	0,95%
21. <i>Spaniole</i>	13 (12 + 1)	0,03%
22. <i>Engleze</i>	92 (85 + 7)	0,21%
23. <i>Germane</i>	713 (510 + 203)	1,67%
24. <i>Săsești</i>	10 (7 + 3)	0,02%
25. <i>Țigănești</i>	12 (10 + 2)	0,02%
26. <i>Onomatopeece</i>	848 (284 + 564)	1,96%
27. <i>De origine nesigură</i>	1620 (837 + 783)	3,73%
28. <i>De origine necunoscută</i>	4240 (2230 + 2010)	9,79%
29. <i>Din nume proprii</i>	255	0,58%
30. <i>Diverse</i> ¹⁾	117	0,27%

Examinarea statistică a lexicului poeziilor lui Eminescu mi-a dat rezultatele următoare :

Cuvinte distincte, în toate aceste poezii, sunt 3607 [2321 cuvinte moștenite și împrumutate și 1286 derivate pe teren românesc și variante], având o întrebuințare sau circulație de 33.846 [29.094 cele moștenite și împrumutate și 4752 derivatele pe teren românesc și variantele].

În ce privește etimologia acestor cuvinte, m'am ținut, firește, exclusiv de Dicționarul al cărui cuprins l-am prezentat mai sus.

După origine și circulație, ele se repartizează astfel :

	Număr de cuvinte :	Circulație :	Procent de cuv. :	Procent de circ. :
1. <i>Lat.</i>	1756 (914 + 842) ²⁾	28095 (24494 + 3601)	48,68%	83%
2. <i>V. sl. și bis.</i>	547 (323 + 224)	2095 (1528 + 566)	15%	6,18%
3. <i>Sârb.</i>	22 (15 + 7)	82 (64 + 18)	0,60%	0,24%
4. <i>Bulg.</i>	24 (20 + 4)	81 (67 + 14)	0,66%	0,23%
5. <i>Srb.-bulg.</i>	16 (11 + 5)	60 (54 + 6)	0,44%	0,17%
6. <i>Com. cu alb.</i>	32 (16 + 16)	188 (139 + 49)	0,88%	0,55%
7. <i>M.-grec.</i>	30 (23 + 7)	102 (90 + 12)	0,83%	0,30%
8. <i>N.-grec.</i>	48 (40 + 8)	94 (77 + 17)	1,33%	0,27%
9. <i>Ung.</i>	59 (42 + 17)	285 (181 + 104)	1,63%	0,84%

¹⁾ Și anume: bulgaro-rutene [9], ruteno-polonezo [8], ruso-sârbe [8], ruso-poloneze [7], ruteno-ruso-poloneze [5], sârbo-bulgaro-rutene [2], sârbo-bulgaro-poloneze [2], sârbo-polonez [1], ruteno-ungurești [8], ruteno-sârbo-ungurești [5], germano-ungurești [2], germano-italiene [6], sârbo-slovaco-ungurești [3], ruso-polono-unguresc [1], neogreco-bulgare [7], neogreco-sârbesc [1], turco-sârbești [5], turco-bulgare [4], turco-bulgaro-sârbești [4], turco-neogrecești [5], turco-tatar [1], tatare [9], arabe [5], cumane [5], idiș [1], esperanto [1].

²⁾ Pentru cifrele dintre paranteze cf. nota dela p. 363.

	Număr de cuvinte :	Circulație :	Procent de cuv. :	Procent de circ. :
10. <i>Turc.</i> . . .	44 (40 + 4)	95 (79 + 16)	1,20%	0,28%
11. <i>Lat. sav.</i> . . .	123 (111 + 12)	484 (466 + 18)	3,41%	1,13%
12. <i>Franc.</i> . . .	432 (364 + 68)	855 (725 + 130)	11,97%	2,52%
13. <i>Ital.</i> . . .	21 (20 + 1)	55 (54 + 1)	0,52%	0,16%
14. <i>Germ.</i> . . .	18 (15 + 3)	32 (29 + 3)	0,49%	0,09%
15. <i>N. pr.</i> . . .	156 (148 + 8)	250 (240 + 10)	4,30%	0,73%
16. <i>Orig. nesig.</i>	70 (51 + 19)	217 (149 + 68)	1,94%	0,64%
17. <i>Orig. nec.</i> . . .	125 (84 + 41)	615 (496 + 119)	3,46%	1,80%
18. <i>Onomat.</i> . . .	46	109	1,27%	0,32%
19. <i>Divers¹⁾</i> . . .	38	53	1,08%	0,15%

Iată acum rezultatele obținute din examinarea statistică a lexicului lui Verlaine din *Choix de poésies*.

În această operă, Verlaine are 3800 de cuvinte distincte [2480 cuvinte moștenite și împrumutate și 1320 derivate pe teren francez și variante], având o circulație de 25.456 [21.539 cele moștenite și împrumutate și 3917 derivatele pe teren francez și variantele]. (Fiindcă, la noi, articolul e contopit cu cuvântul determinat și fiindcă logic, dacă nu și ortografic, și în franceză e tot așa de legat de cuvânt, n'am socotit între cuvintele distincte pe *le* și *la*, care ar fi ridicat numărul acestora la 3802, iar circulația la 28.294).

În ce privește etimologia cuvintelor franceze, m'am ținut de excelentul *Dictionnaire étymologique de la langue française* al lui Oscar Bloch, apărut în 1932 (Paris, Les Presses Universitaires de France), deci în același timp cu Dicționarul lui Candrea.

După origine și circulație, ele se repartizează astfel :

	Număr de cuvinte :	Circulație :	Procent de cuv. :	Procent de circ. :
1. <i>Lat.</i> . . .	1862 (1002+860) ²⁾	21156 (17917+3239)	49%	83,10%
2. <i>Lat. bis. sav.</i>	1101 (844+257)	2150 (1884+ 266)	28,97%	8,38%

¹⁾ Și anume: *rutene* [7 ca număr și 9 ca circulație], *poloneze* [3 ca număr și 4 ca circulație], *ruteno-poloneze* [2 ca număr și 3 ca circulație], *ruse* [2 ca număr și 3 ca circulație], *ruso-rutene* [3 ca număr și 4 ca circulație], *ruso-bulgare* [2 ca număr și 5 ca circulație], *ruso-bulgaro-sârb* [1 ca număr și 1 ca circulație], *sârbo-ungurești* [2 ca număr și 4 ca circulație], *ruteno-ruso-polono-unguresc* [1 ca număr și 1 ca circulație], *turco-bulgaro-sârb* [1 ca număr și 1 ca circulație], *turco-bulgaro-unguresc* [1 ca număr și 1 ca circulație], *germano-italiene* [4 ca număr și 8 ca circulație], *arab* [1 ca număr și 1 ca circulație] și *latine* [8 ca număr și 8 ca circulație].

²⁾ Pentru cifrele dintre paranteze cf. nota dela p. 363.

	Număr de cuvinte :	Circulație :	Procent de cuv. :	Procenta: de circ.
3. <i>Celt.</i> . . .	12 (7+ 5)	20 (15+ 5)	0,30%	0,07%
4. <i>V. germ.</i> . . .	150 (75+ 75)	546 (368+ 178)	3,94%	2,14%
5. <i>Ital.</i> . . .	121 (85+ 36)	218 (150+ 68)	3%	0,85%
6. <i>Prov.</i> . . .	34 (27+ 7)	55 (44+ 11)	0,89%	0,20%
7. <i>Span.</i> . . .	17 (14+ 3)	25 (21+ 4)	0,45%	0,09%
8. <i>Engl.</i> . . .	19 (16+ 3)	31 (26+ 5)	0,50%	0,12%
9. <i>Grec. sav.</i> . . .	22 (19+ 3)	25 (21+ 4)	0,57%	0,09%
10. <i>N. pr.</i> . . .	181 (167+ 14)	505 (485+ 20)	5%	1,98%
11. <i>Orig. nesig.</i>	98 (65+ 33)	336 (268+ 68)	2,24%	1,31%
12. <i>Orig. nec.</i> . . .	72 (48+ 24)	227 (178+ 49)	1,89%	0,69%
13. <i>Onomat.</i> . . .	28	233	0,70%	0,90%
14. <i>Diverse</i> ¹⁾ . . .	83	139	2%	0,4%

După cel mai complet dicționar etimologic pe care-l avem până în prezent terminat, lexicul românesc este alcătuit deci din cuvinte de 55 de origini, între care nu sunt însă decât 13 grupe care depășesc 1°/_o: latine, vechi slave și slave bisericești, sârbești, bulgărești, neo-grecești, ungurești, turcești, latine savante, franceze, germane, onomatopeice, de origine nesigură și de origine necunoscută (v. Fig. 1). Restul de 42 de grupe (16 dintre cele distincte și cele 26 diverse) sunt toate sub 1°/_o, nereprezentând, toate laolaltă, decât 6,38% din cele 43.269 de cuvinte ale Dicționarului. Cu excepția celor „comune cu albaneza“, înconjurată încă de o bună parte de mister, cuvintele din aceste 42 de grupe care nu se reduc la vreuna din cele 13 grupe (depășind 1°/_o) sunt fie urmele unor influențe puțin importante în istoria și civilizația noastră, fie simple accidente în lexicul românesc.

¹⁾ Și anume: *italo-spanole* [7 ca număr și 27 ca circulație], *italo-provensale* [2 ca număr și 5 ca circulație], *portughez* [1 ca număr și 1 ca circulație], *provensalo-spaniole* [2 ca număr și 3 ca circulație], *picardo-normande* [5 ca număr și 8 ca circulație], *valon* [1 ca număr și 1 ca circulație], *flamande* [8 ca număr și 12 ca circulație], *olandeze* [9 ca număr și 16 ca circulație] *vechi scandinave* [3 ca număr și 6 ca circulație], *germane recente* [7 ca număr și 12 ca circulație], *anglo-american* [1 ca număr și 1 ca circulație], *islandez* [1 ca număr și 1 ca circulație], *grecești-bizantine* [2 ca număr și 2 ca circulație], *argolice* [6 ca număr și 11 ca circulație], *arabe* [8 ca număr și 11 ca circulație], *arabo-persane* [2 ca număr și 2 ca circulație], *turcești* [3 ca număr și 4 ca circulație], *polonez* [1 ca număr și 1 ca circulație], *hinduse* [2 ca număr și 2 ca circulație], *malaez* [1 ca număr și 1 ca circulație], *chinez* [1 ca număr și 1 ca circulație] și *latine* [10 ca număr și 10 ca circulație].

În ce privește derivatele pe teren românesc, remarcăm faptul, — foarte natural de altfel în orice limbă —, că la grupele de elemente care sunt vechi în limba română, ele sunt cu mult mai numeroase decât cuvintele de bază. La elementele latine, sunt de trei ori mai numeroase (2099 cuvinte de bază și 6806 derivate pe teren românesc și variante), la cele vechi slave și slave bisericești, sunt de două ori mai numeroase (1466 cuvinte de bază și 3058 derivate pe teren românesc și

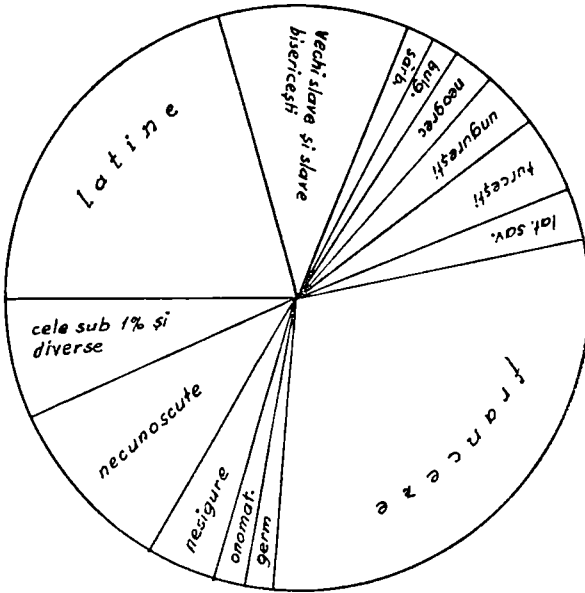

FIG. 1

Lexicul românesc după Dicționarul lui Candrea

variante). Cu cât grupul de elemente e, în schimb, mai recent în limbă, cu atât numărul derivatelor lor e mai mic. Acesta e cazul, bunăoară, al elementelor franceze, care, față de impresionantul număr de 11.387 al cuvintelor de bază, n'au derivate pe teren românesc și variante decât un număr de 1467. Există însă, în statistica noastră, un grup, puțin numeros, de elemente ale căror derivate întrec, proporțional, chiar pe cele latine, fiind anume de patru ori mai multe decât cuvintele de bază: cele „comune cu albaneza“ (54 cuvinte de bază și 195 derivate pe teren românesc și variante), ceea ce credem a fi o importantă indicație că, dacă unele din aceste cu-

vinte pot fi și de origine albaneză, cele mai multe sunt, fără îndoială, moștenite din graiul strămoșilor noștri autohtoni. Ele nu sunt, firește, numeroase. Din multe cuvinte însă de ori-

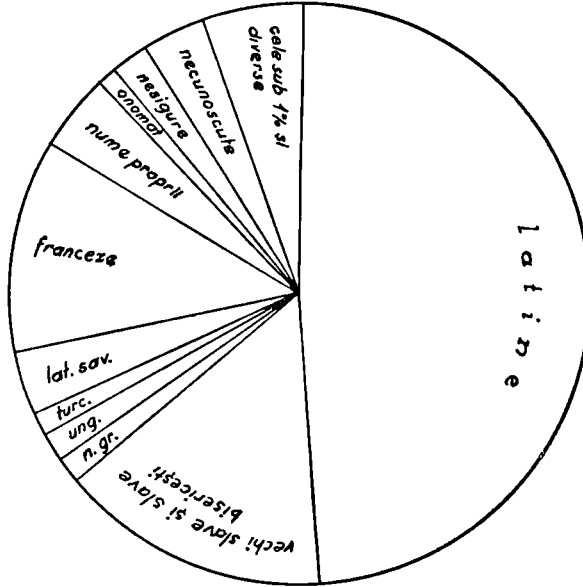

FIG. 2
Lexicul lui Eminescu

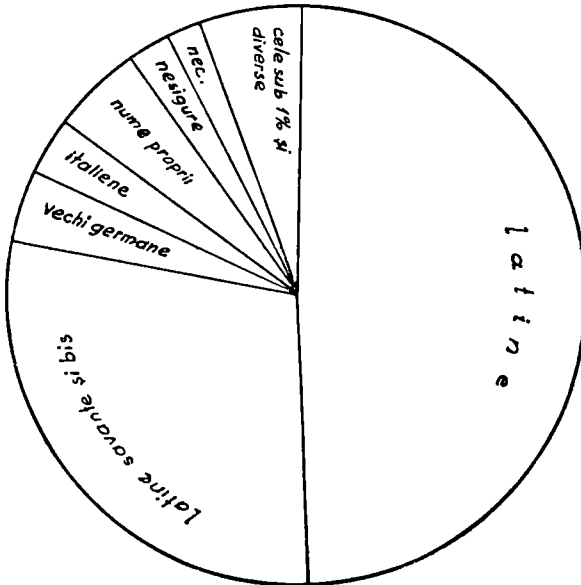

FIG. 3
Lexicul lui Verlaine

gine necunoscută și de origine nesigură, pe care le avem în limbă, lista cuvintelor autohtone va crește, de sigur, cu timpul.

Dintre cele 13 grupe care depășesc în Dicționar 1%, regăsim în lexicul lui Eminescu, depășind această cifră pe cele latine, vechi slave și slave bisericesti, neogrecești, ungurești, turcești, latine savante, franceze, onomatopeice, de origine nesigură și de origine necunoscută (în total: 10), căzând deci sub 1% cele sârbești, cele bulgărești și cele germane, iar din cele 42 de grupe sub 1% în Dicționar, nu mai regăsim decât 20 de grupe (6 între cele distincte și 14 diverse), ne-reprezentând, toate laolaltă, decât 5,50% din cele 3607 cuvinte distincte ale lui Eminescu. Avem, în schimb, în plus, 4,30% nume proprii și derivate din nume proprii (v. Fig. 2).

Față de Dicționar, cuvintele de bază trec, în lexicul lui Eminescu, pe primul plan ca număr, derivatele pe teren românesc și variantele scăzând, atât la elementele latine cât și la cele vechi slave și slave bisericesti, sub numărul cuvintelor de bază. Derivatele și variantele cuvintelor comune cu albaneza se mențin, singurele, la egal cu cuvintele de bază. (Cf. tabloul statistic dela p. 364—365).

Lexicul lui Verlaine e alcătuit din cuvinte de 35 de origini, între care însă numai 6 grupe depășesc 1%: latine, latine bisericesti și savante, vechi germane, italiene, de origine nesigură și de origine necunoscută. O grupă care mai depășește cifra de 1% o formează numele proprii și derivatele din nume proprii, reprezentând 5%. Restul de 28 de grupe (6 din cele distincte și 22 diverse) reprezintă laolaltă abia 5,41% din cele 3800 de cuvinte distincte ale lui Verlaine (v. Fig. 3).

Derivatele pe teren francez și variantele sunt, și în lexicul lui Verlaine, pretutindeni inferioare ca număr cuvintelor de bază. (Cf. tabloul statistic dela p. 365—366).

Reducerile de grupe sunt și mai mari, atât în românește cât și în franceză, din punct de vedere al circulației.

Cele 10 grupe care rămăseseră în lexicul lui Eminescu, din cele 13 ale Dicționarului, deasupra cifrei de 1% se reduc acum la cinci: latine, vechi slave și slave bisericesti, latine savante, franceze și de origine necunoscută, căzând sub 1% cele neogrecești, ungurești, turcești, onomatopeice și de

origine nesigură. Sub 1° cad, în Eminescu, și numele proprii cu derivatele din nume proprii (v. Fig. 4).

Cele 6 grupe din lexicul lui Verlaine rămase deasupra cifrei de 1% se reduc la patru: latine, latine bisericești și savante, vechi germane și de origine nesigură, căzând sub 1% cele italiene și cele de origine necunoscută. Numele proprii și derivatele din nume proprii rămân, în Verlaine, deasupra cifrei eliminatorii (v. Fig. 5).

În Dicționar, elementul latin reprezintă 20,58%, ceea ce, față de 79,42% elemente de alte origini, face tocmai cât stabilise Cihac, adică $\frac{1}{5}$, ba încă „cincimea“ lui Cihac e cu aproape 3% mai mare decât a noastră, reprezentând, față de totalul cuvintelor pe care le înregistrase el, 23%¹⁾. Elementul latin nu reprezintă însă mai mult decât în statistica noastră nici în franceză. După o statistică, pe care o dă S. Pușcariu în *Rumänisch und romanisch* pp. 221–222 (cf. și *Études de linguistique roumaine*, p. 46 și *Limba Română*, p. 192), făcută de mine pe baza dicționarului lui Oscar Bloch, — statistica, adevărat, e numai pentru litera B —, el reprezintă și în franceză tot numai 20%. Celelalte 12 grupe care depășesc în Dicționar cifra de 1% se succed, în ordinea importanței lor numerice, precum urmează: elementele franceze: 29,56%, vechi slave și slave bisericești: 10,45%, de origine necunoscută: 9,79%, turcești: 4,36%, de origine nesigură: 3,71%, ungurești: 3,14%, latine savante: 2,62%, neogrecești: 2,35%, onomatopeice: 1,96%, sârbești: 1,84%, germane: 1,67% și bulgărești: 1,35% (v. Fig. 1).

Dacă în ce privește elementele latine, potrivirea cu ceea ce stabilise Cihac este atât de mare, această potrivire nu mai există pentru niciunul din grupele care alcătuiesc lexicul românesc. Deosebiri nu se datoresc însă faptului că Cihac n'ar fi fost un lexicolog conștiincios ci disproporției numerice a cuvintelor din cele două dicționare (5765 față de 43.269!), disproporție corespunzând, în parte, celei produse, între datele apariției celor două dicționare, în lexicul limbii române, și mai ales cunoștințelor mult mai bogate ale linguiștilor noștri asupra lui de pe tot întinsul românesc.

¹⁾ Cf. S. Pușcariu, *Rumanisch und romanisch* („Archiv für das Studium der neuen Sprachen“, vol. 164 [1933] p. 222.

În lexicul lui Eminescu, față de 20,58% cât e în Dicționar, elementul latin reprezintă 48,68%. Pentru franceză, în lexicul lui Verlaine, el reprezintă 49%. Dintre celelalte grupe care depășesc, în Eminescu, cifra de 1% mai găsim două care cresc: elementele vechi slave și slave bisericești, crescând dela 10,45% la 15% și elementele latine savante, crescând dela 2,62% la 3,41%. (Creșterea acestora din urmă o formează însă numai lexicul poeziilor de tinerețe ale lui Eminescu). Toate celelalte grupe scad. Elementele franceze, care, în Dicționar, formează cel mai numeros grup de cuvinte, scad dela 29,56% la 11,97%, ele constituind totuși și în Eminescu, un grup destul de mare, urmând foarte de aproape pe cel slav (scăderea lor ar fi fost, de sigur, mult mai mică dacă nu ne-am fi mărginit numai la poezie, ci am fi cerceat, spre ex., și proza politică a lui Eminescu). În ordinea importanței lor numerice, urmează: elementele de origine necunoscută care scad dela 9,79% la 3,46%, de origine nesigură care scad dela 3,71% la 1,94%, ungurești care scad dela 3,14% la 1,63%, neogrecești care scad dela 2,35% la 1,33%, turcești care scad dela 4,36% la 1,20% și, în fine, cele onomatopice care scad dela 1,96% la 1,16% (v. Fig. 1 și Fig. 2).

Față de Dicționar, situația se inversează în Eminescu, cu desăvârșire, în ce privește circulația. „Cincimea“ de elemente latine din Dicționar, crescută în lexicul lui Eminescu la 48,68%, devine aici 83%. Pentru franceză, în Verlaine, avem 83,10%. Tot restul de 79,42% de alte origini din Dicționar sau de 51,32% din lexicul lui Eminescu se reduce deci, din punct de vedere al circulației, la 17% și anume, cele care depășesc cifra de 1% urmându-se, în ordinea importanței lor numerice, astfel: vechi slave și slave bisericești: 6,18%, franceze: 2,52%, (scăderea acestora ar fi fost iarăși mult mai mică dacă am fi cercetat și proza politică a poetului), de origine necunoscută: 1,80% și latine savante: 1,13% (menținute, acestea din urmă, în circulație, de poeziile de tinerețe ale lui Eminescu) (v. Fig. 4). — În Verlaine, pentru acelea din grupele din restul de 16,90% care depășesc cifra de 1%, avem, în ordinea importanței lor numerice, succesiunea următoare: latine bisericești și savante: 8,38% (deci abia cu 2,20% mai numeroase decât vechile slave și slavele bisericești în română).

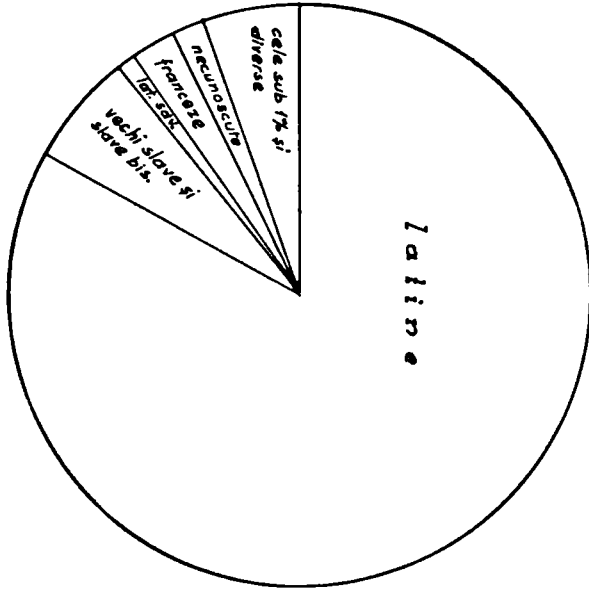

FIG. 4
Circulația cuvintelor la Eminescu

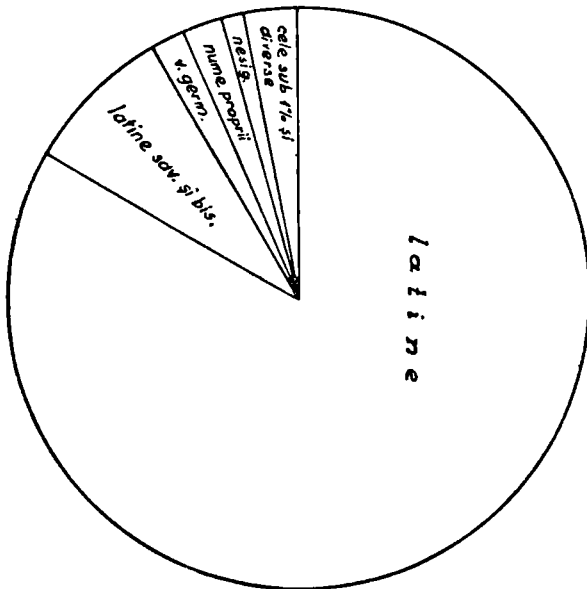

FIG. 5
Circulația cuvintelor la Verlaime

vechi germane: 2,14% și de origine nesigură: 1,31% (v. Fig. 5).

În ce privește derivatele și variantele, remarcăm că,

atât în română cât și în franceză, ele au o circulație foarte mică față de cea a cuvintelor de bază: abia 4752 față de 29.094 a cuvintelor de bază la Eminescu, iar la Verlaine: 3917 față de 21.539. Fiind vorba de niște opere literare de valoarea celor pe baza cărora am făcut studiul nostru, acest lucru nici nu e de mirare. Cuvintele de bază de origine latină au, în Eminescu, o circulație de 24.494 față de 3601 a derivatelor pe teren românesc și variantelor, iar în Verlaine: 17.917 față de 3239. Cifra așa de mare de circulație, în română ca și în franceză, a cuvintelor de bază moștenite din latină e, de sigur, foarte firească, nu numai fiindcă aceste cuvinte sunt cele care exprimă noțiunile fundamentale din viața noastră, ci și pentru că, din cauza vechimii lor, ele au foarte numeroase înțelesuri, unele (verbe, mai ales, ca „a lua“, „a pune“, „a trage“, „a ținea“) având chiar peste 70 de înțelesuri. Aici, între cuvintele de bază, intră apoi și așa numitele „instrumente gramaticale“: prepozițiile, conjuncțiile, etc., care, în ambele limbi, sunt aproape în unanimitatea lor latine, și care, în toate limbile din lume, sunt cele mai des întrebuițate cuvinte.

Fizionomia lexicală a limbii române este deci, după cercetarea noastră, tot așa de latină ca a francezei (la Eminescu: 48,68% ca lexic și 83% ca circulație, iar la Verlaine: 49% și 83,10%) și, de sigur, a oricăreia dintre limbile romanice. Cercetarea noastră n'am făcut-o însă pentru a aduce o dovadă în plus în această privință. Am făcut-o pentru a stabili cu cea mai mare precizie posibilă, rolul pe care îl are, în dicționar și în circulație, fiecare din grupele de elemente care alcătuiesc lexicul românesc, reflexe fidele, fiecare, ale tot atâtor influențe care s'au exercitat, în cursul istoriei, asupra noastră și a civilizației noastre.

Constatarea pe care am făcut-o cu privire la elementele „comune cu albaneza“ (asupra cărora avem în pregătire un studiu mai aprofundat), pe baza derivatelor lor, ni se pare la fel de interesantă și de toată importanța.

DIMITRIE MACREA